

TIL AKERSHUS: Terboven (med løftet arm) og Quisling kommer til Akershus der tyske og norske soldater var aresvakt. Til venstre for Quisling sjefen for de tyske polittroppene i Norge, SS-general Wilhelm Redess. Quisling ser ikke fornøyd ut, og det hadde han heller ikke grunn til. Plasse- ringen mellom Terboven og Redess understreker hans totale avhengighet av tysk støtte. (NTB-arkiv)

«Statsakten» – et politisk skuespill

Søndag 1. februar 1942 fikk Quisling oppfylt sin drøm om å bli leder for en norsk nasjonalsosialistisk regjering. Det skjedde ved en høytidelighet på Akershus slott der Quisling ble utnevnt til «ministerpresident» – en tysk betegnelse for statsminister – i spissen for en regjering bestående av ministre fra Quislings parti Nasjonal Samling, det eneste tillatte parti i det okkuperte Norge.

Av Ivar Johansen, NTB

Seremonien på Akershus, den såkalte «statsakten», var pompøs, og de norske nazistene betegnet den som en nasjonal begivenhet «større enn 17. mai, større enn 7. juni». I formen ble den nye Quisling-regjeringen utnevnt av nordmenn, i det de «kommissariske statsråder» som reichskommissar Josef Terboven utnevnte i september 1941 og som han året etter ga titelen ministre, henstilte til Quisling å danne regjering. Det nazistisk oppnevnte høyesterett fikk seg forelagt saken og uttalte at den «under den foreliggende statsrettslige og politiske situasjon ikke hadde noen avgjørende statsrettslige betenkeligheter» til utnevnelsen. En noe betinget tilslutning riktignok, men tilstrekkelig for Quisling til å gi regjeringdannelsen et legitimt skjær.

Quisling i Kongens og Stortingets sted

På dette grunnlag proklamerte Quisling at all makt var samlet i hans hånd. Som ministerpresident ville han få «den myndighet som etter Grunnloven tillå Kongen og Stortinget». Han kunne til og med foreta lovvedtak som avvek fra Grunnloven. Det var til-

strekkelig med en påtegning fra justisministeren om at lovendringen ville gjelde uten hensyn til Grunnlovens bestemmelser. Det nazistiske førerprinsippet var knesatt.

Quisling-regjeringens mål var en virkelig maktovertagelse i Norge. Riktignok regnet den med at tyske tropper fortsatt ville bli stående i Norge, men reichskommissar Terboven, som siden våren 1940 hadde hatt den reelle politiske makt i Norge, skulle trekke seg tilbake. Quisling ville så innlede fredsforhandlinger med Tyskland og som et selvstendig land skulle Norge slutte seg til tremaktpakten mellom Tyskland, Italia og Japan. «Den nasjonale regjering» skulle så styre Norge sammen med et «riksting», bestående av representanter for næringsliv og kulturliv. Norge skulle bli en selvstendig nasjonalsosialistisk stat i Hitlers Europa.

Et politisk skuespill

Men virkeligheten ble en ganske annen. «Statsakten» ble ingen maktovertagelse. Dette gjorde forøvrig Hitler klart for Quisling under hans «statsbesøk» i Berlin i midten av februar. Noen freds- slutning med Norge kunne ikke

50 ÅRETTET

komme på tale. Terboven ble i landet, og den politiske makt kom fortsatt til å ligge på tyske hender. Seremonien på Akershus var et stort politisk skuespill som skulle gi inntrykk av at en selvstendig nasjonal regjering hadde tiltrådt, til bruk i nazistens propaganda i og utenfor Norge.

Det var Terboven selv som regisserte skuespillet. På Akershus var han vert og seremonimester og, ved siden av Quisling, hovedtaler. I sin tale ga han ingen løfter, og han understreket hvor liten betydning seremonien hadde ved å bruke storparten av sin tale til å skjelle ut biskop Berggrav. Øverstkommanderende for de tyske styrker i Norge, general Falkenhorst, holdt seg demonstrativt borte fra Akershus. Han sendte et kjølig gratulasjonstelegram til Quisling, men kunngjorde samtidig for sine soldater at «den utvøende makt forblir i Reichskommissars hender» og at «det ikke har inntrådt noen forandring i Wehrmachts myndighetsområde og dens forhold til sivile autoriteter i Norge».

Terboven mot Quisling

Bakgrunnen for begivenheten

«STATSRÅD»: Quisling leder sitt første «statsråd» på Slottet 5. februar 1942. Ved denne anledning vedtok «regjeringen» to lover som sveiset nordmennene sammen i en bitter holdningskamp og svekket Quislings stilling. (NTB-arkiv)

på Akershus for femti år siden var en intens tautrekking mellom Terboven og Quisling, en strid som hadde pågått helt siden Terboven kom til Norge som Hitlers utsendte og som toppet seg utover høsten 1941. Quisling som var skjøvet til side etter sitt mislykkede kupp i april 1940, arbeidet utrettelig sammen med sine støttepillere i Tyskland for igjen å få danne regjering. Han vant etter hvert fram, blant annet fordi det i Berlin var økende misnøye med Terbovens politikk i Norge. Mange i Hitlers nærmeste krets mente at hans politikk ikke var noe bidrag til å vinne nordmennene for Tysklands sak og at den skapte unødig uro i landet. Terboven og Quisling foraktet hverandre. Terboven la internett ikke skjul på at han anså Quisling som en klossene og virkelighetsferm politiker. Men utad gjorde begge gode minner til slett spill.

Det lyktes Quisling å få Hitlers tilslutning til tanken om å bli regjeringssjef. Hvilke løfter han ga Quisling er uklart, men de skapte store forventninger hos Quisling. Det er klart at Hitler i 1942 ikke var innstilt på å gi Norge noen form for selvstendighet, men tvertimot ville ha tysk styre i Norge. Han kunne godta en Quisling-regjering som et propagandainstrument, og det ble utnyttet til fulle, men makten og kontrollen

skulle ligge hos tyskerne, i praksis hos Terboven og Wehrmacht.

Bakgrunnen for dette var at Hitler ventet alliert landgang i Norge, en antagelse som ble styrket etter at britiske og norske styrker hadde foretatt to strandung på norskekysten i romjulen 1941. Hitler var derfor ikke innstilt på å ta noen sjanse og gi fra seg makten. Han trengte ro og orden og høy militær beredskap i Norge.

Kampen om norsk ungdom

Quisling fikk likevel et visst spillerom for nazifisering av Norge, og den sjansen grep han raskt. Allerede i det første «statsråd» på Slottet 5. februar vedtok Quisling-regjeringen en lov om nasjonal ungdomstjeneste og en lov om «Norges Lærersamband». Begge lovene tok sikte på å oppdra norsk ungdom i nasjonalsosialistisk ånd og var en kraftig provokasjon mot det norske folk. Det gjaldt herredømmet over oppdragelsen av barn og ungdom, en utfordring til skolens folk, til kirken og hjemmene. Det var signalet til en nasjonal holdningskamp som ga gjenlyd langt utenfor landets grenser. Den sveiset sammen den norske motstandsfronten og gjorde 1942 til «det store året» for norsk motstandsbevegelse. Quisling-regjering som et svekket ut av kampen både i forhold til det norske folk og til tyskerne.